

**ВІЛЬНА ГРАФІКА
В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ, ТЕХНОЛОГІЧНІ,
ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ**

**FREE GRAPHICS
IN MODERN DESIGN:
CONCEPTUAL, TECHNOLOGICAL
AND LEGAL ASPECTS**

Тетяна Касьян,
<https://orcid.org/0000-0002-6999-3333>,
заслужений художник України,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри графічного дизайну,
моди та стилю,
Черкаський державний
технологічний університет,
Черкаси, Україна
tat.kasyan@gmail.com

Tetiana Kasian,
<https://orcid.org/0000-0002-6999-3333>,
Honored Artist of Ukraine,
PhD in Pedagogical Sciences,
Associate Professor
of the Department of Graphic Design,
Fashion and Style,
Cherkasy State Technological University,
Cherkasy, Ukraine
tat.kasyan@gmail.com

Олена Галицька,
<https://orcid.org/0009-0009-5451-9178>,
старший викладач кафедри графічного
дизайну, моди та стилю,
Черкаський державний
технологічний університет,
Черкаси, Україна
skiperich@ukr.net

Olena Halyska,
<https://orcid.org/0009-0009-5451-9178>,
Senior Lecturer
of the Department
of Graphic Design, Fashion and Style,
Cherkasy State Technological University,
Cherkasy, Ukraine
skiperich@ukr.net

Ірина Гладкова,
<https://orcid.org/0009-0000-6684-831X>,
старший викладач кафедри графічного
дизайну, моди та стилю,
Черкаський державний
технологічний університет,
Черкаси, Україна
i.hladkova@chdtu.edu.ua

Iryna Hladkova,
<https://orcid.org/0009-0000-6684-831X>,
Senior Lecturer
of the Department of Graphic Design,
Fashion and Style,
Cherkasy State Technological University,
Cherkasy, Ukraine
i.hladkova@chdtu.edu.ua

Анотація

Мета статті полягає в аналізі вільної графіки як художньо-виразного інструменту в сучасному дизайні, визначенні її ролі у формуванні образної мови проєктів, а також висвітлення специфіки правового захисту результатів такої творчої діяльності в контексті авторського права та інтелектуальної власності. **Методологія дослідження** ґрунтується на комплексному поєднанні загаль-

Abstract

The purpose of this article is to analyse free graphics as an artistic and expressive tool in modern graphic design, as well as to determine its role in shaping the visual language of design projects, to study specific features of the legal protection of the results of such creative activity in the context of copyright and intellectual property law. **The research methodology** grounds on the comprehensive combination of

нонаукових і спеціальних мистецтвознавчих та дизайнерських методів. У роботі застосовано методи аналізу й синтезу – для осмислення теоретичних підходів до вивчення вільної графіки, історико-мистецтвознавчий метод – для простеження еволюції графічних технік і їхнього використання в графічному дизайні, а також формально-стилістичний аналіз – для виявлення виразних засобів та образних характеристик графічних рішень. Окрім цього, використано системний та міждисциплінарний підходи, що дають змогу розглядати вільну графіку в контексті сучасних дизайнерських практик і правових механізмів захисту результатів творчої діяльності. **Наукова новизна.** У роботі вперше систематизовано виразні можливості вільної графіки, зокрема монотипії з використанням традиційних матеріалів (акварель, гуаш, олія) та «аля-прима» з використанням новітніх матеріалів, у контексті актуальних дизайнерських практик і цифрового середовища; окреслено специфіку ідентифікації авторства та охорони авторських прав на результати такої творчої діяльності. Дослідження розширює теоретичні уявлення про взаємодію художніх і правових чинників у дизайні та формує підґрунтя для подальшого розвитку методичних і правозастосовних підходів у сфері візуальної культури. **Висновки.** Вільна графіка є важливим засобом художньої виразності в сучасному дизайні, який сприяє формуванню індивідуальної авторської мови, підвищенню естетичної цінності та комунікативної ефективності дизайнерських проєктів. Її активне використання в традиційних і цифрових форматах зумовлює розширення меж дизайну та його інтеграцію з міждисциплінарними художніми практиками. Водночас виявлено низку проблем, пов'язаних із правовим захистом творів вільної графіки, зокрема складність фіксації авторства, особливості тиражування та поширення в цифровому середовищі, а також недостатню адаптованість чинних механізмів інтелектуальної власності до специфіки дизайнерської діяльності.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом правових інструментів захисту вільної графіки в умовах цифровізації, розробленням мето-

general scientific methods and specialized art historical and design approaches. This study employs methods of analysis and synthesis to interpret theoretical perspectives on the study of free graphics, the historical and art historical method to trace the evolution of graphic techniques and their application in graphic design, as well as formal and stylistic analysis to identify expressive means and visual characteristics of graphic solutions. In addition, systemic and interdisciplinary approaches are applied, enabling the consideration of free graphics within the context of contemporary design practices and legal mechanisms for the protection of creative outputs. **The scientific novelty** bases on the comprehensive interpretation of free graphics as a means of artistic expression in modern graphic design, with simultaneous consideration of the legal aspects of its use and protection. For the first time, the expressive possibilities of free graphics, particularly monotype, are systematised within the context of modern design practices and the digital environment, and the specific features of authorship identification and copyright protection of the results of such creative activity are outlined. This study expands theoretical understandings of the interaction between artistic and legal factors in graphic design and forms a basis for the further development of methodological and law-enforcement approaches in the field of visual culture. **Conclusions.** Free graphics is an important means of artistic expression in modern graphic design, contributing to the formation of an individual authorial language, the enhancement of aesthetic value, and the communicative effectiveness of design projects. Its active use in both traditional and digital formats leads to the expansion of the boundaries of graphic design and its integration with interdisciplinary artistic practices. At the same time, a number of issues related to the legal protection of free graphics works are identified, including difficulties in establishing authorship, the specifics of reproduction and distribution in the digital environment, and the insufficient adaptation of existing intellectual property mechanisms to the particularities of design practice. Perspectives for further research are associated with a more in-depth analysis of legal instruments for the protection of free graphics under conditions of

дичних рекомендацій для дизайнерів щодо захисту авторських прав, а також вивчення нових форм взаємодії вільної графіки з цифровими технологіями, зокрема у сфері мультимедійного, інтерактивного та віртуального дизайну.

digitalisation, the development of methodological guidelines for designers regarding copyright registration, as well as the study of new forms of interaction between free graphics and digital technologies, particularly in the fields of multimedia, interactive and virtual design.

Ключові слова: **Keywords:**

монотипія; «ала-прима»; інформаційний дизайн; графічні техніки; інноваційні практики, юридичні аспекти.

monotype; "ala prima"; information design; graphic techniques; innovative practices; legal aspects.

Вступ **1**

Активні трансформації у сфері графічного дизайну сприяють розвитку цифрових технологій, гібридних художніх практик та зростанню ролі авторської виразності у візуальній комунікації. Вільна графіка дедалі частіше використовується як інструмент індивідуалізації дизайнерських рішень, що підсилює їхню художню цінність і комунікативну ефективність, водночас ускладнюючи питання ідентифікації авторства та правового захисту. Недостатня опрацьованість теоретичних і правових аспектів використання вільної графіки в графічному дизайні, а також потреба адаптації механізмів інтелектуальної власності до сучасних умов цифрового поширення візуального контенту зумовлюють наукову і практичну значущість дослідження цієї проблематики.

Постановка проблеми в загальному вигляді полягає у виявленні та осмисленні суперечностей між активним використанням вільної графіки як засобу художньої виразності в сучасному графічному дизайні та недостатньою визначеністю теоретичних підходів і правових механізмів її захисту. З одного боку, вільна графіка розширює образно-комунікативні можливості дизайнерських проєктів і сприяє формуванню унікальної авторської мови, а з іншого – її експериментальний характер, тиражування в цифровому середовищі та інтеграція в мультимедійні платформи ускладнюють процеси ідентифікації авторства й охорони авторських прав. Усе це й зумовлює актуальність комплексного дослідження вільної графіки в контексті сучасного графічного дизайну та розроблення ефективних підходів до її правового захисту.

Мета дослідження **2**

Метою дослідження є всебічний аналіз вільної графіки як засобу художньої виразності, інформаційних та інноваційних практик у сучасному графічному дизайні, дизайні інтер'єру та одягу, визначенні її ролі у формуванні образної мови дизайнерських проєктів, а також у виявленні особливостей правового захисту результатів такої творчої діяльності в контексті авторського права та інтелектуальної власності.

**Методологія
та аналіз
джерельної
бази**

3

Методологія роботи ґрунтується на системному відборі, аналізі та узагальненні різнопланових наукових робіт і нормативних джерел, що забезпечують комплексне висвітлення проблематики вільної графіки в дизайні та особливостей її правового захисту. До наукової бази дослідження залучено праці з теорії та історії образотворчого мистецтва і графічних технік, наукові публікації з проблем сучасного графічного дизайну, матеріали з мистецтвознавства та дизайну, а також навчально-методичні видання. Окрему групу становлять нормативно-правові акти України та міжнародні документи у сфері авторського права й інтелектуальної власності, що сприяє здійсненню коректного аналізу правових аспектів використання та захисту творів вільної графіки. Систематизація джерел здійснювалася з урахуванням міждисциплінарного підходу й актуальності матеріалів для сучасних дизайнерських практик.

Суттєвий внесок у дослідження історіографії розвитку графічних технік, у тому числі монотипії, зроблено Н. Самойловою (2004). Науковиця висвітлює процес становлення монотипії як самостійної техніки друкованої графіки, аналізує історичні передумови її виникнення, етапи розвитку та особливості формування художньо-виражальних засобів. Авторкою розглядаються технологічні аспекти монотипії, її відмінності від інших графічних технік, а також роль монотипії в системі друкованої графіки та її значення для розвитку образотворчого мистецтва.

Впливу графічних технік на розвиток образотворчого мистецтва і дизайну в Україні також присвячена увага О. Храмової-Баранової та І. Яковець (2020; Храмова-Баранова, 2018). У статті О. Храмової-Баранової та А. Манн (2023) проаналізовано специфіку монотипії як синтезу живопису та графіки, її виразні можливості й експериментальний потенціал. Окрему увагу приділено актуалізації монотипії в сучасних мистецьких практиках, освітньому процесі та збереженню й переосмисленню культурно-історичної спадщини в умовах розвитку нових технологій і художніх технік. Становлення та розвиток монотипії як засобу графічної виразності в мистецтві та аналіз робіт окремих художників, які працювали в техніці монотипії, розглянуто науковцями в статті О. Храмової-Баранової і С. Куколь (2016). Аналіз інструментів та різновидів монотипії представлено у працях А. Деюна (2017), М. Горбатенко (2023). Ч. Узун (Uzun, 2017) вивчає монотипію як художню техніку друку, розмежовує її від моно-принта та з'ясовує методичні особливості створення унікальних відбитків. Дослідниця М. Хансілл (Hancill, 2023) в аналітичній праці розглядає монотипію й близькі унікальні принти в рамках сучасної теорії графічного мистецтва та print-культури, висвітлює семантичне й технічне значення цього процесу.

Науковець Г. Задніпрний (2022) досліджував проблеми, присвячені комплексному оглядові методів вільної графіки, що

включає їхній опис у поєднанні з іншими видами друкованої графіки. Наукове осмислення вільної графіки як засобу творчого експерименту в мистецькій освіті, з урахуванням ролі невідчужимості, спонтанності й досвіду у формуванні креативності, проведено Ч. Андраде та Дж. Нунес (Andrade & Nunes, 2025).

На питаннях права інтелектуальної власності на твори мистецтва й дизайну зосереджувались О. Храмова-Баранова, І. Гладкова та О. Галицька (2025), О. Савченко, О. Пономарєвська та Д. Ітченко (2025).

Дослідження українських науковців засвідчують ґрунтовну розробленість історіографічних, технологічних та методичних аспектів вільної графіки, особливо монотипії, а також її значущість для розвитку образотворчого мистецтва, дизайну й мистецької освіти. Водночас аналіз наукового доробку виявляє потребу в подальшому комплексному осмисленні сучасних трансформацій графічних технік в умовах цифровізації, міждисциплінарної інтеграції та актуалізації питань правового захисту авторських творів, що зумовлює актуальність і наукову перспективність подальших досліджень у цій галузі.

Результати дослідження **4**

Вільна графіка в сучасному графічному дизайні постає як засіб художньої виразності, що забезпечує індивідуалізацію візуальних рішень і розширення образно-комунікативного потенціалу дизайнерських проєктів. На відміну від суворо регламентованих графічних технік, вільна графіка ґрунтується на експерименті, спонтанності та авторській інтерпретації, що дає дизайнерові змогу формувати унікальну пластичну мову та досягати високого рівня емоційної насиченості візуального образу.

Особливе місце в структурі вільної графіки посідає монотипія як техніка, що поєднує риси живопису та друкованої графіки. Її специфіка полягає у створенні унікального відбитка, який не підлягає повному тиражуванню, що надає кожному твору рис неповторності та авторської ексклюзивності. Уперше монотипію застосував італійський художник Дж.-Б. Кастільйоне, проте поширення набула з кінця XIX ст. (Нестеренко, 2019). У цій техніці працювали французькі художники Е. Деґа, К. Пісарро, П. Ґоген, П. Клее.

Різноманіття індивідуальних експериментів демонструють твори відомих митців XX ст. Наприклад, у монотипії М. Шагала (рис. 1) застосовано живописний спосіб роботи на гладкій основі (скло, метал або камінь) з подальшим перенесенням зображення на папір. Характерними є розріджений шар фарби, м'яке розтушовування, використання лінійного промальовування по вологій фарбі та часткове накладання кольорів. Відбиток зберігає легкість, прозорість і невизначені контури, що відповідає ліричному та символічному характерові образів. Художник-графік А. Чебикін у монотипії «Благовіщення» (рис. 2) застосовує тональ-

ний принцип побудови зображення з використанням м'яких градацій світла й тіні. Образ формується через зняття та розрідження фарби, розтушовування й варіативний тиск під час друку, що створює ефект внутрішнього сяйва. Технічні засоби підсилюють узагальненість форми та сакральний характер композиції. Лінійна графіка додає формам чіткості й структурованості, уточнює контури й акцентує на композиційних вузлах, чим урівноважує м'яку тональність монотипії, підсилює ритм і напрям руху ліній. У поєднанні з тональними плямами лінія сприяє більш виразному розкриттю образного та символічного змісту твору.

Рис. 1. М. Шагал. «Пара на даху». 1960-ті (Chagall, 1966).

Fig. 1. M. Chagall. *Couple on the Roof*. 1960-s (Chagall, 1966).

Рис. 2. А. Чебикін. Благовіщення. 1993 (Нестеренко, 2019).

Fig. 2. A. Chebykin. *"The Annunciation"*. 1993 (Nesterenko, 2019).

Технічний аспект робіт українського художника В. Гукайла полягає у використанні фактурного нанесення фарби, активних прийомів зняття та продавлювання, контрастних тональних рішень і варіативного тиску під час друку. У монотипіях з ци-

клу «М'ясний ряд» (рис. 3) переважають експресивні технічні прийоми. Ймовірно, використано густіший шар фарби, активний тиск під час друку та прийоми зняття фарби (витирання, шкрябання, продавлювання). Також можливе застосування фактурних інструментів і нерівномірного нанесення фарби, що створює контрастні плями, деформацію форм і підкреслену матеріальність відбитку, демонструючи широкі можливості цієї графічної техніки. Поєднання плями, деформованої форми та лінійної графіки створює виразну пластичну мову, придатну для трансформації в дизайнерські проекти (постери, ілюстрації, візуальні концепції). Митець запропонував свої графічні твори для дизайнерських та художніх концепцій музеїв російсько-української війни, єврейської історії та голокосту, ілюстрацій до книжок Януша Корчака («Дитя людське», «Право на повагу»), книг Дебори Фогель («Фігури днів. Манекени»), Станіслава Єжи Леца («Незачесані думки») та ін. (Дух і літера, 2021).

Рис. 3. В. Гукайло. Із циклу «М'ясний ряд». 1986 (Нестеренко, 2019).

Fig. 3. V. Hukailo. From the series «Meat Row». 1986 (Nesterenko, 2019).

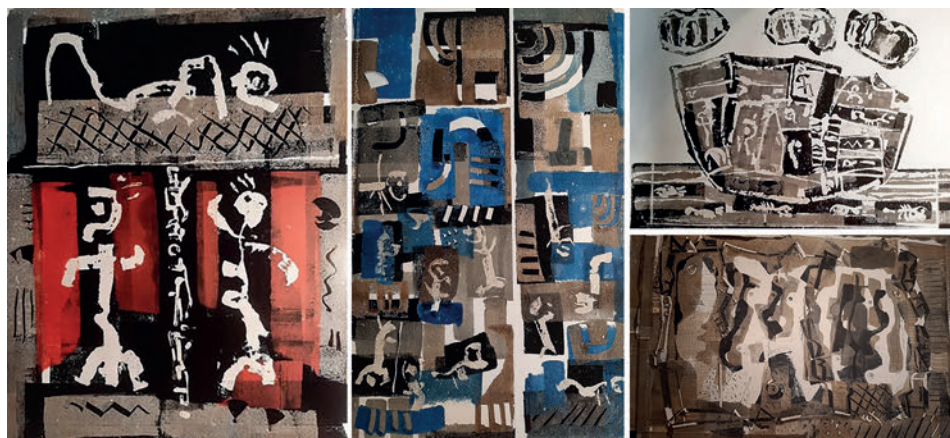

Рис. 4. В. Гукайло. Графічні твори для проєктів дизайну (Дух і літера, 2021).

Fig. 4. V. Hukailo. Graphic Works for Design Projects (Dukh i litera, 2021).

Для візуального оформлення дитячих книг, навчальних матеріалів і листівок вільну графіку застосовує і українська ілюстраторка А. Галімурка, чії роботи, сфокусовані на зрозумілому та захопливому поданні сюжету для читачів, часто використовуються в інтерактивних електронних виданнях.

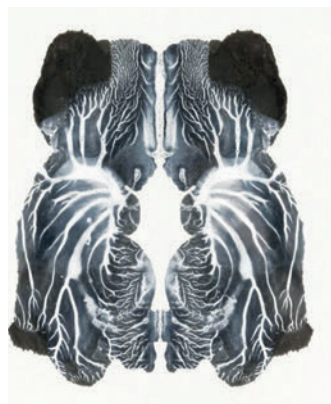
Різновиди підходів до виконання творів із застосуванням монотипії варіюються від лінійної з монохромним колоритом до повнобарвної плямової, а також з елементами фактур (рис. 5).

а) лінійна чорно-біла монотипія

б) плямова кольорова монотипія

в) плямова чорно-біла монотипія

г) негативна монохромна монотипія

д) фактурна монотипія

Рис. 5. Різновиди монотипій у художніх творах: (а) Ф. Гаррісон. Без назви. 2015 (Monoprints, n.d.); (б) М. Глущенко. «Ранок в Карпатах». 1967 (Глущенко, 1967); (в) С. Паркер. «No mans land». 2010 (Parker, 2010); (г) Q. Duroux. Uxportrait16 from the series «MONOLOG». 2020» (Duroux, 2020); (д) А. Аппіас. «Bluestocking Drawing». 2015–2018 (Appias, n.d.).

Fig. 5. Types of monotypes in works of art: (a) F. Harrison, Untitled. 2015 (Monoprints, n.d.); (b) M. Hlushchenko. «Morning in the Carpathians». 1967 (Hlushchenko, 1967); (v) C. Parker. «No mans land». 2010 (Parker, 2010); (r) Q. Duroux. Uxportrait16 from the series «MONOLOG» (Duroux, 2020); (d) A. Appias. Bluestocking Drawing. 2015–2018 (Appias, n.d.).

На підставі наведених творів та наукових робіт (Горбатенко, 2023; Нестеренко, 2019; Храмова-Баранова & Куколь, 2016) нижче подано узагальнену аналітичну таблицю пластичної мови монотипії, що найчастіше використовується в теорії та практиці образотворчого мистецтва й дизайну.

Таблиця 1. Художньо-технологічні ознаки монотипії

Table 1. Artistic and Technological Characteristics of Monotype

Вид монотипії	Основні технологічні ознаки	Художньо-виразні характеристики	Функціонування у дизайні
ХУДОЖНІ ЗАСОБИ			Авторська графіка, на основі якої можливо створити об'єкти графічного дизайну (знак, логотип, фірмовий та корпоративний стиль, айдентика, художнє оформлення книжного та періодичного видання, ілюстрація, листівка, плакат, афіша, акцидентний шрифт, анімаційний ролик), елементи декору інтер'єру, художнє моделювання одягу, дизайн текстилю, або елемент стріт-арту.
Лінійна	Формування зображення шляхом тиску на папір, який розміщено на пофарбованій основі	Лінійна ритміка, варіативність штриха, динамічність	
Плямова	Формування зображення на основі кольорових плям як з чітким контуром, так і без – за рахунок плавного перетікання одного кольору або тону в інший	Емоційність, живописність	
Фактурна	Формування зображення за рахунок використання різноманітних матеріалів і поверхонь для створення відбитків (тканина, папір, природні об'єкти)	Багатство фактур, тактильність, складні поверхні	
КОЛОРИТ			
Кольорова	Нанесення фарби кількох кольорів у межах створення одного відбитка	Колористична складність, нюансність переходів	
Чорно-біла	Нанесення фарби одного кольору та створення його тональних градацій	Контрастність, графічна виразність	
Негативна	Зображення створюється шляхом видалення фарби з поверхні	Світлотіньова виразність, образна драматургія	

Джерело: складено авторами

Source: compiled by the authors

Окрему групу складають комбіновані види монотипії – поєднання монотипії з іншими графічними техніками (офорт, колаж, цифрова обробка, тощо), які вирізняються багатошаровими, динамічними образами, синтетичністю та експериментальні-

стю, що полягає в самому комбінуванні технік та їх поєднанні під час виконання зображення. Поєднання монотипії з іншими графічними техніками дає змогу розширити художні та композиційні можливості твору. Вибір техніки виконання (у цьому варіанті різновид монотипії) залежить від концепту розроблюваного продукту і технічних можливостей відтворення. Концепт продукту визначає колорит і художні засоби, які притаманні тій чи тій техніці, а технічні можливості визначають точність відтворення авторської графіки в об'єкті дизайну. У цілому вибір техніки виконання візуального художнього образу суттєво впливає на процес і результат його візуалізації, на відповідність створеного зображення авторському задуму, емоційну виразність образу, можливість подальшої обробки в графічних редакторах та застосуванні в розробленні дизайн-проектів.

Застосування монотипії та інших видів вільної графіки є доволі популярним у візуальних практиках, зокрема в розробленні акцидентних шрифтів (рис. 6), в ілюструванні (рис. 7), упаковках (рис. 8) та інших проектах графічного дизайну.

Рис. 6. А. Кубота.
Акцидентний шрифт на основі відтиску зруба дерева (Kubota, n.d.).

Fig. 6. A. Kubota. Accidental font based on a tree stump print (Kubota, n.d.).

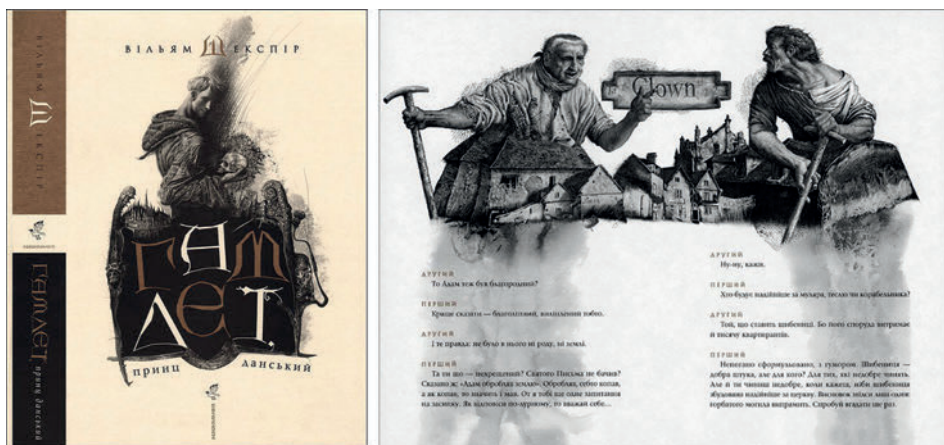

Рис. 7. В. Єрко. Ілюстрації до книги В. Шекспіра «Гамлет, принц Данський», 2008 (Ілюстрація, 2013).

Fig. 7. V. Yerko. Illustrations by for the book by V. Shakespeare "Hamlet, Prince of Denmark", 2008 (Illustratsiia, 2013).

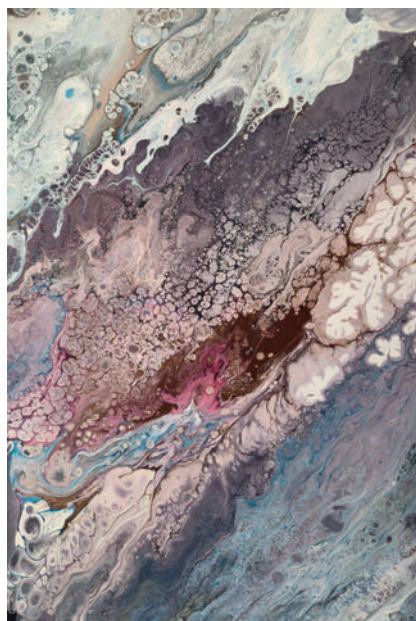

Рис. 8. Ю. Леки. Серія упаковок для ТМ Moja Cooking (My, n.d.).

Fig. 8. E. Leckie. Seria packaging for Moja Cooking (My, n.d.).

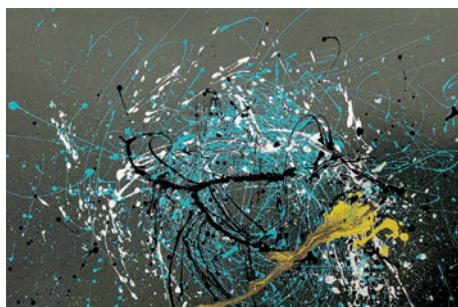
На рис. 9 представлено види вільної графіки, окрім монотипії, у вивчення здобувачів освітньої програми Черкаського державного технологічного університету. Зокрема, декоративний живопис, який виконується за допомогою алкобольних фарб (Alcohol Ink) – пігментів, що розчинені в спирті, які сприяють створенню яскравих, текучих і непередбачуваних візерунків на непористих поверхнях (рис. 9а). Вони широко застосовуються для абстрактного живопису, декоративних робіт та експериментальних графічних композицій. Специфіка цієї техніки полягає в тому, що пігмент та ізопропіловий спирт (розчинник) по черзі наливаються на поверхню, що не поглинає (пластик, синтетичний папір). Форма плями, колірні й тональні переходи формуються завдяки поступовому нахилу площини паперу та за допомогою потоків повітря з фену (вони дають змогу краям плями підсохнути і сформувати насиченіший колір).

Ще однією сучасною художньою технікою живопису, що базується на створенні абстрактних композицій за допомогою рідких фарб, які переливаються, змішуються та утворюють непередбачувані візерунки, є флюїд-арт. Основні особливості флюїд-арту полягають у використанні рідких акрилових фарб, спиртових чорнил чи інших текучих середовищ. Фарби заливні, переливчасті, що сприяє створенню ефекту руху та динаміки. Результат часто непередбачуваний, що підкреслює експериментальний і «вільний» характер техніки. Можливе застосування на різних поверхнях (полотно, папір, дерево, скло, метал). Техніка використовується і в сучасному живописі, декоративно-прикладному мистецтві, і в графічному дизайні (рис. 9б).

а) техніка з використанням алкогольних фарб

б) флюїд-арт

в) дріпінг

г) текстурна шпаклівка

Рис. 9. Твори вільної графіки, виконані здобувачами ЧДТУ: (а) А. Комірча. Без назви. 2025; А. Степаненко. Без назви. 2025; (б) Д. Левицький. Без назви. 2025; (в) І. Усик. Medusa. 2025; (г) І. Усик. Шлях. 2025.

Fig. 9. Free graphic works created by ChSTU students: (a) A. Komircha. Untitled. 2025, A. Stepanenko. Untitled. 2025; (б) D. Levytskyi. Untitled. 2025; (в) I. Usyk. Medusa. 2025; (г) I. Usyk. The Path. 2025.

Художня техніка живопису, яка полягає в капанні, наливанні або розбризуванні фарби на поверхню з метою створення випадкових, динамічних ліній та плям, має назву дріпінг (рис. 9в). Основні особливості дріпінгу полягають у тому, що фарба капає або виливається безпосередньо на полотно, іноді з використанням пензлів, паличок, шприців або інших інструментів. При цьому створюють виразні, хаотичні та енергетичні композиції, які розкривають спонтанність і рух у роботі художника.

Використовується така техніка в абстрактному живописі та в об'єктах Contemporary Art, значна частина яких призначена для декору інтер'єрів.

Техніка текстурної шпаклівки – це спосіб створення рельєфної, фактурної поверхні на полотні чи на іншій основі шляхом нанесення шпаклівки (пастоподібного матеріалу) перед або разом із фарбами. Основна характеристика техніки полягає в тому, що шпаклівка наноситься шпателем, пензлем або іншими інструментами, формуючи об'ємні, текстурні елементи. Після висихання поверхня може фарбуватися акрилом, олією або іншими фарбами, що додає глибини та фактурності. Така техніка дає змогу створювати рельєфні лінії, геометричні форми, абстрактні композиції та експериментальні ефекти (рис. 9 г). Вона використовується і в живописі, і в декоративно-прикладному мистецтві, а також у сучасному дизайні для об'ємної візуальної виразності.

У контексті цифровізації вільна графіка зазнає суттєвих трансформацій, інтегруючись із цифровими технологіями, програмними середовищами та мультимедійними платформами. Оцифрування авторських графічних робіт, їхня подальша обробка та комбінування з цифровими інструментами сприяють виникненню гібридних форм дизайну, у яких традиційні художні техніки поєднуються з можливостями цифрового моделювання, анімації й інтерактивності (рис. 10). Така інтеграція розширює межі застосування вільної графіки, водночас актуалізуючи питання збереження авторської ідентичності та оригінальності твору.

Вільна графіка є інформаційною практикою, адже, крім художнього самовираження, виконує комунікаційну функцію, оскільки стає засобом передавання ідей, емоцій, соціальних повідомлень. Як твір образотворчого мистецтва, вона розкриває суб'єктивну інтерпретацію дійсності та має експериментальний характер (результат застосованих технік є, зазвичай, непередбачуваним, а процес створення вимагає постійної імпровізації). Як складник дизайну, вільна графіка має потенціал утілювати найсміливіші художні образи, а разом з ними й ідеї, повідомлення, посилює емоційний складник проєктованого об'єкту дизайну. Вільна графіка є носієм візуальної інформації, яка може бути представлена в таблиці 2.

Зростання ролі вільної графіки в дизайні зумовлює потребу осмислення проблем правового захисту результатів творчої діяльності. Експериментальний характер графічних робіт, їхня адаптація до різних медіаформатів і поширення в цифровому середовищі ускладнюють процеси фіксації авторства та контролю за використанням творів. Особливої уваги потребують питання визначення меж авторських прав у разі трансформації оригінального твору, створення похідних об'єктів та використання елементів вільної графіки в комерційних дизайнерських проєктах.

а) дріпінг, цифровий друк

б) флюїд-арт, дріпінг, авторська техніка,
цифровий друк

в) флюїд-арт, цифровий друк

г) флюїд-арт, цифровий друк

д) флюїд-арт, цифровий друк

Рис. 10. Приклади застосування вільної графіки у проектах здобувачів ЧДТУ:
(а) А. Степаненко. Оформлення чохла моб. телефону. 2025; (б) М. Коцарев. Розробка зображення для друку на худі. 2025; (в) І. Усик. Дизайн футляру для платівки. 2025; (г) Д. Левицький. Флюїд-арт картини в інтер'єрі. 2025; (д) І. Усик. Оформлення стіни інтер'єру. 2025.

Fig. 10. Examples of the use of free graphics in projects of ChSTU applicants: (a) A. Stepanenko. Design of a mobile phone case. 2025; (б) M. Kotsarev. Development of an image for printing on a hoodie. 2025; (в) I. Usyk. Design of a record case. 2025; (г) D. Levitsky. Fluid art paintings in the interior. 2025; (д) I. Usyk. Interior wall decoration. 2025.

Таблиця 2. Вільна графіка: аспект інформаційності

Table 2. Free graphics: an aspect of information

Вид художнього образу	Художня характеристика образу	Приклад техніки виконання	Види вільної графіки
Предметно-натуралістичний	Зображення об'єкта, події	Техніки, які дають змогу створити впізнаване зображення, яке буде однозначно інтерпретоване глядачем та в якому акцент буде на натуралістичній передачі форми та кольору предмета	Чорно-біла лінійна монотипія маслом, кольорова плямова монотипія маслом, плямова монотипія акварельними фарбами
Емоційно-естетичний	Вираження стану, почуття	Техніки, які сприяють посиленню емоційного забарвлення без відмови від впізнаваності, але які передбачають неоднозначну інтерпретацію й розраховані на суб'єктивні враження	Плямова монотипія гуашевими фарбами, негативна монотипія маслом
Символічний	Відтворення умовних образів: образи-символи, образи-алегорії, знаки, метафори	Техніки, які допомагають акцентувати увагу на символічному змісті зображення, але при цьому можуть не давати натуралістичного відтворення форми і кольору предмету	Фактурна монотипія гуашевими фарбами, плямова монотипія маслом або аквареллю
Абстрактний	Відтворення образів без конкретного зображення предметів	Техніки, які дозволяють створити оригінальні і неповторні колірні й тональні переходи, вирізняються своїм експериментальним потенціалом та потребують у процесі виконання постійної імпровізації	Плямова монотипія аквареллю, флюїд-арт, дріпінг, аля-прима

Джерело: складено авторами

Source: compiled by the authors

Оскільки об'єкти дизайну створені на основі авторської графіки, на них поширюється захист патентом (за відповідного подання заявки в патентне бюро як на об'єкт дизайну) і водночас захист авторським правом (саме авторська графіка як твір мистецтва). Стосовно об'єкта «дизайн» – художньо-конструктивне вирішення зовнішнього вигляду об'єкта можливий додатковий захист патентом, з необхідним виконанням формальностей – подання заявки до Патентного відомства (Лонг та ін., 2007). Стосовно авторської графіки національний закон (Верховна Рада України, 2022) закріплює перелік об'єктів, які охороняються авторським правом, із зазначенням, що авторське право загалом, а також усі права авторів, що включаються до нього, є винятковими. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація,

спеціальне оформлення твору чи дотримання якої-небудь іншої формальності. Реєстрація прав автора на об'єкт здійснюється за бажанням правовласника. Отже, закон не вимагає формальних дій для виникнення авторського права.

Чинне законодавство у сфері авторського права загалом забезпечує охорону творів образотворчого мистецтва та дизайну, однак не завжди враховує специфіку вільної графіки як гібридної художньої практики. Це зумовлює потребу в адаптації правових механізмів до сучасних умов дизайнерської діяльності, зокрема шляхом розроблення рекомендацій щодо фіксації авторства та правомірного використання графічних творів у цифровому просторі.

**Наукова
новизна та
практична
значимість
дослідження**

5

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі вільної графіки як засобу художньої виразності в сучасному дизайні, аспекту інформаційності з урахуванням правових аспектів її використання та захисту. У роботі систематизовано художньо-виразні й технологічні особливості вільної графіки, зокрема монотипії та «аля-прими», у контексті актуальних дизайнерських практик і цифрового середовища. Систематизований інформаційний аспект вільної графіки, яку застосовують у текстильному, інтер'єрному, графічному дизайні від ілюстрації та айдентики до рекламної графіки й експериментальних візуальних комунікацій а також у цифрових медіа для декоративних елементів. Це дає змогу поєднувати експресію ручної техніки з авторським стилем і сучасними цифровими можливостями.

Уточнено специфіку ідентифікації авторства та охорони авторських прав на результати творчої діяльності дизайнерів. Дослідження розширює теоретичні уявлення про взаємодію мистецьких і правових чинників у сфері графічного дизайну. Сформульовані положення й узагальнення можуть бути застосовані для підвищення правової обізнаності митців і дизайнерів, удосконалення практик захисту авторських прав і впровадження вільної графіки в сучасні дизайнерські проекти.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання отриманих результатів у професійній діяльності дизайнерів, у навчальному процесі закладів вищої освіти мистецького та дизайнерського спрямування, а також у розробленні навчально-методичних матеріалів з дизайну та вільних графічних технік.

Висновки

6

У процесі вивчення конкретних прикладів застосування вільної графіки в сучасних дизайнерських практиках було встановлено, що вона виконує не лише допоміжну, а й концептуально значущу роль у формуванні художнього образу. Вільна графіка завдяки спонтанності лінії, експресивності штриха, варіативності фактур і відсутності жорстких композиційних об-

межень надає дизайнеру можливість виходити за межі стандартизованих візуальних рішень. Застосування вільної графіки сприяє формуванню індивідуальної авторської мови, оскільки кожен графічний жест безпосередньо відображає особистий стиль, емоційний стан і світогляд митця. Це, своєю чергою, посилює унікальність дизайнерського проекту та забезпечує його впізнаваність у сучасному візуальному середовищі.

Вільна графіка розширює образно-комунікативні можливості дизайну, що сприяє вираженню складних емоційних, асоціативних та метафоричних смислів, які важко реалізувати засобами суто раціональної або цифрової графіки. Вона активно використовується в ілюстрації, айдентиці, рекламних та арт-дизайнерських проектах як ефективний інструмент візуальної та інформаційної комунікації між автором і глядачем. Отже, вільна графіка є важливим засобом художньої виразності, що збагачує сучасний дизайн і сприяє його образному та концептуальному розвитку.

Застосування вільних графічних технік, зокрема монотипії та «алія-прими», дає змогу поєднувати традиційні мистецькі підходи із сучасними цифровими технологіями, що зумовлює появу інноваційних практик гібридних форм візуальної комунікації та актуалізує міждисциплінарний характер графічного дизайну.

Активне використання вільної графіки в умовах цифровізації водночас загострює проблеми правового захисту результатів творчої діяльності. Складність фіксації авторства, трансформація оригінальних графічних робіт у цифровому середовищі та недостатня адаптованість чинних механізмів інтелектуальної власності до специфіки дизайнерської практики потребують комплексного правового й теоретичного осмислення. Отримані результати підтверджують подальшого вдосконалення методичних і правових підходів до використання та захисту вільної графіки в сучасному графічному дизайні.

Список бібліографічних посилань

- Верховна Рада України. (2022, 1 грудня). *Про авторське право і суміжні права* (Закон України № 2811-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
- Глуценко, М. (1967). *Ранок в Карпатах* [Зображення]. Goldens. <https://gs-art.com/auctions/44-editions/catalog/10529/>
- Горбатенко, М. К. (2023). *Формування графічних умінь у процесі опанування монотипії майбутніми вчителями образотворчого мистецтва* [Магістерська робота, Криворізький державний педагогічний університет].
- Деюн, А. В. (2017, 27–28 квітня). Монотипія як різновид графіки. В *Наукові розробки молоді на сучасному етапі: Т. 1. Сучасні матеріали і технології виробництва виробів широкого вжитку та спеціального призначення* [Матеріали конференції] (с. 520–521). Київський національний університет технологій та дизайну.
- Дух і Літера. (2021, 23 березня). *Для кампанії на Спільнокошті (видання трьох нових книжок серії «Постаті культури») знаний український художник Віктор Гукайло (дизайнерські та художні концепції*. Facebook. <https://surl.li/pythad>

- Задніпрняний, Г. Т. (2022). *Техніки графіки*. Київський університет імені Бориса Грінченка. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44084/1/H_Zadnypranyi_TG_4k.pdf
- Ілюстрація Владислава Єрко до книги "Гамлет, принц Данський" [Image]. (2013). УНІАН. <https://photo.unian.ua/photo/496182-ilyustraciya-vladislava-yerko-do-knigi-gamlet-princ-danskiy>
- Лонг, Д., Рей, П., Жаров, В. О., Шевелева, Т. М., Василенко, І. Е., & Дроб'язко, В. С. (2007). *Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування*. К.І.С.
- Нестеренко, П. В. (2019). Монотипія. В *Енциклопедія Сучасної України* (Т. 21). Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://esu.com.ua/article-69647>
- Савченко, О. В., Пономаревська, О. І., Шабардіна, Ю. В., & Ітченко, Д. М. (Уклад.). (2025). *Інтелектуальна власність та авторське право*. Національний університет «Чернігівська політехніка».
- Самойлова, Н. М. (2004). Становлення монотипії як техніки друкованої графіки. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 3, 112–118.
- Храмова-Баранова, О. Л. (2018). Графічні техніки у розвитку мистецтва і дизайну в Україні. *Гуманітарний вісник. Серія: Історичні науки*, 29(13), 66–71.
- Храмова-Баранова, О. Л., & Куколь, С. Є. (2016). Становлення і розвиток монотипії як засобу графічної виразності у мистецтві. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 6, 37–41.
- Храмова-Баранова, О. Л., & Яковець, І. (2020). Вплив графічних технік на розвиток образотворчого мистецтва і дизайну в Україні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 45–49.
- Храмова-Баранова, О. Л., Гладкова, І. П., & Галицька, О. В. (Упоряд.). (2025). *Право інтелектуальної власності на твори мистецтва і дизайну*. Черкаський державний технологічний університет.
- Храмова-Баранова, О., & Манн, А. (2023, 7–8 грудня). Монотипія: традиції та перспективи. В В. М. Лазуренко, І. Ю. Стадник, О. О. Яшан, & О. В. Литвин (Упоряд.), *Культурно-історична спадщина України: перспективи дослідження та традиції збереження* [Матеріали конференції] (с. 170–172). Черкаський державний технологічний університет.
- Andrade, H. S., & Nunes, J. (2025). The pedagogy of failure in experimental art processes: cyanotype and monotype as methods to foster creativity. In *CIVAE 2025* [Conference proceedings] (pp. 428–433). Adaya Press.
- Appias, A. (n.d.). *Bluestocking drawing* [Image]. Saatchi Art. Retrieved January 9, 2026, from <https://www.saatchiart.com/art/Drawing-Bluestocking/937704/3363166/view>
- Chagall, M. (1966). *Couple on the roof* [Image]. MutualArt. <https://www.mutualart.com/Artwork/Couple-on-the-roof/7BE13C41D0670B70>
- Duroux, Q. (2020). *Monolog* [Image]. Quentin Duroux. <https://www.quentinduroux.com/2020/04/02/monologue/>
- Hancill, M. (2023). Monoprint: an opening up of "printness"? *IMPACT Printmaking Journal*, 1. <https://doi.org/10.54632/22.7.IMPJ6>
- Kubota, A. (n.d.). *Typography for Heartland Kirin*. Arata Kubota | Art Direction & Graphic Design. Retrieved January 9, 2026, from <https://www.aratakubota.net/typography-for-heartland>
- Monoprints* [Image]. (n.d.). Forrest Harrison Gerke. Retrieved January 9, 2026, from <https://www.forrestgerke.com/mono-prints>
- My [Image]. (n.d.). My Creative. Retrieved January 9, 2026, from <https://wearemycreative.com/moja-cooking>
- Parker, C. (2010). *No man's land* [Image]. Two Rooms. <https://tworooms.co.nz/exhibitions/nomans-land/>
- Uzun, Ç. (2017). An overview of monotype printmaking. *Scholars Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 5(4A), 343–348. https://www.saspublishers.com/article/13259/download/?utm_source

References

- Andrade, H. S., & Nunes, J. (2025). The pedagogy of failure in experimental art processes: cyanotype and monotype as methods to foster creativity. In *CIVAE 2025* [Conference proceedings] (pp. 428–433). Adaya Press [in English].
- Appias, A. (n.d.). *Bluestocking drawing* [Image]. Saatchi Art. Retrieved January 9, 2026, from <https://www.saatchiart.com/art/Drawing-Bluestocking/937704/3363166/view> [in English].
- Chagall, M. (1966). *Couple on the roof* [Image]. MutualArt. <https://www.mutualart.com/Artwork/Couple-on-the-roof/7BE13C41D0670B70> [in English].
- Deiun, A. V. (2017, April 27–28). Monotypiia yak riznovyd hrafiky [Monotype as a type of graphics]. In *Naukovi rozrobky molodi na suchasnomu etapi: T. 1. Suchasni materialy i tekhnologii vyrobnytstva vyrobiv shyrokooho vzhytku ta spetsialnoho pryznachennia* [Scientific developments of youth at the present stage: T. 1. Modern materials and technologies for the production of consumer and special-purpose products] [Conference proceedings] (pp. 520–521). Kyiv National University of Technologies and Design [in Ukrainian].
- Dukh i Litera. (2021, April 27–28). *Dlia kampanii na Spilnokoshti (vydannia trokh novykh knyzhok serii "Postati kultury") znanyi ukraïnskyi khudozhnyk Viktor Hukaio (dyzainerski ta khudozhni kontseptsii* [For the campaign on the Common Fund (the publication of three new books in the series "Figures of Culture"), the famous Ukrainian artist Viktor Hukaio (design and artistic concepts)]. Facebook. <https://surl.li/pythad> [in Ukrainian].
- Duroux, Q. (2020). *Monolog* [Image]. Quentin Duroux. <https://www.quentinduroux.com/2020/04/02/monologue/> [in English].
- Hancill, M. (2023). Monoprint: an opening up of "printness"? *IMPACT Printmaking Journal*, 1. <https://doi.org/10.54632/22.7.IMPJ6> [in English].
- Hlushchenko, M. (1967). *Ranok v Karpatakh* [Morning in the Carpathians] [Image]. Goldens. <https://gs-art.com/auctions/44-editions/catalog/10529/> [in Ukrainian].
- Horbatenko, M. K. (2023). *Formuvannia hrafichnykh umin u protsesi opanuvannia monotypii maibutnimy vchyteliamy obrazotvorchoho mystetstva* [Formation of graphic skills in the process of mastering monotype by future teachers of fine arts] [Master's thesis, Kryvyi Rih State Pedagogical University]. <https://surl.lt/juolpb> [in Ukrainian].
- Iliustratsiia Vladyslava Yerko do knyhy "Hamlet, prynts Danskyi"* [Illustration by Vladislav Yerko for the book "Hamlet, Prince of Denmark"] [Image]. (2013). UNIAN. <https://photo.unian.ua/photo/496182-ilyustraciya-vladyslava-yerko-do-knigi-gamlet-princ-danskiy> [in Ukrainian].
- Khramova-Baranova, O. L. (2018). Hrafichni tekhniki u rozvytku mystetstva i dyzainu v Ukraini [Graphic techniques in the development of art and design of Ukraine]. *Humanitarian Herald. Series: Historical Sciences*, 29(13), 66–71 [in Ukrainian].
- Khramova-Baranova, O. L., & Kukol, S. Ye. (2016). Stanovlennia i rozvytok monotypii yak zasobu hrafichnoi vyraznosti u mystetstvi [Monotype formation and development as a means of expression]. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 6, 37–41 [in Ukrainian].
- Khramova-Baranova, O. L., & Yakovets, I. (2020). Vplyv hrafichnykh tekhnik na rozvytok obrazotvorchoho mystetstva i dyzainu v Ukraini [The influence of graphic techniques on the development of visual art and design in Ukraine]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 1, 45–49 [in Ukrainian].
- Khramova-Baranova, O. L., Hladkova, I. P., & Halytska, O. V. (Comps.). (2025). *Pravo intelektualnoi vlasnosti na tvory mystetstva i dyzainu* [Intellectual property rights for works of art and design]. Cherkasy State Technological University [in Ukrainian].
- Khramova-Baranova, O., & Mann, A. (2023, December 7–8). Monotypiia: tradytsii ta perspektyvy [Monotype: Traditions and prospects]. In V. M. Lazurenko, I. Yu. Stadnyk, O. O. Yashan, & O. V. Lytvyn (Comps.), *Kulturno-istorychna spadshchyna Ukrainy: perspektyvy doslidzhennia ta tradytsii zberezhenia* [Cultural and historical heritage of Ukraine: Prospects for research and traditions of preservation] [Conference proceedings] (pp. 170–172). Cherkasy State Technological University [in Ukrainian].

- Kubota, A. (n.d.). *Typography for Heartland Kirin*. Arata Kubota | Art Direction & Graphic Design. Retrieved January 9, 2026, from <https://www.aratakubota.net/typography-for-heartland> [in English].
- Long, D., Ray, P., Zharov, V. O., Sheveleva, T. M., Vasylenko, I. E., & Drobiazko, V. S. (2007). *Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti: normy mizhnarodnoho i natsionalnoho zakonodavstva ta yikh pravozastosuvannia* [Protection of intellectual property rights: Norms of international and national legislation and their enforcement]. K.I.S. [in Ukrainian].
- Monoprints* [Image]. (n.d.). Forrest Harrison Gerke. Retrieved January 9, 2026, from <https://www.forrestgerke.com/mono-prints> [in English].
- My* [Image]. (n.d.). My Creative. Retrieved January 9, 2026, from <https://wearemycreative.com/moja-cooking> [in English].
- Nesterenko, P. V. (2019). Monotypiia. In *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Modern Ukraine] (Vol. 21). NASU Institute of Encyclopedic Research. <https://esu.com.ua/article-69647> [in Ukrainian].
- Parker, C. (2010). *No man's land* [Image]. Two Rooms. <https://tworooms.co.nz/exhibitions/no-mans-land/> [in English].
- Samoilova, N. M. (2004). Stanovlennia monotypii yak tekhniky drukovanoi hrafiky [The formation of monotype as a technique printed graphics]. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts*, 3, 112–118 [in Ukrainian].
- Savchenko, O. V., Ponomarevska, O. I., Shabardina, Yu. V., & Itchenko, D. M. (Comps.). (2025). *Intelektualna vlasnist ta avtorske pravo* [Intellectual property and copyright]. Chernihiv Polytechnic National University [in Ukrainian].
- Uzun, Ç. (2017). An overview of monotype printmaking. *Scholars Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 5(4A), 343–348. https://www.saspublishers.com/article/13259/download/?utm_source [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, December). *Pro avtorske pravo i sumizhni prava* [On copyright and related rights] (Law of Ukraine No. 2811-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> [in Ukrainian].
- Zadniprianyi, H. T. (2022). *Tekhniky hrafiky* [Graphic techniques]. Borys Grinchenko Kyiv University. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44084/1/H_Zadnypranyi_TG_4k.pdf [in Ukrainian].

Надійшла 01.02.2026

Прийнята 06.03.2026

Стаття була вперше опублікована онлайн 22.05.2026

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.